

FELSŐOKTATÁSI SZEMLE

A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM FOLYÓIRATA

1961

Október

10. szám

A tanszékvezetői munka tartalmi kérdései az egyetemen

Az 1960/61. tanév végén a Szegedi Tudományegyetem országos vitát rendezett felsőoktatásunk egyik központi problémájáról, a tanszéki munka tartalmi kérdéseiről. Az alábbiakban bő részleteket közlünk a vitaindító előadásból, valamint a felkért korreferátumokból. Kérjük, hogy olvasóink szóljanak hozzá ehhez a közérdekű témakörhöz.

A Szerkesztőség

Dr. Kalmár László
egyetemi tanár vitaindító előadása:

Míg az általános iskolában és a középfokú iskolákban az oktató-nevelő feladatot egységes nevelőtestület látja el és bizonyos fókig még ez a helyzet a főiskolákon is, az egyetem oktató-nevelő munkájának sokrétűsége és bonyolultsága az egyetemi nevelőtestület szervezésének bonyolultabb formáját kívánja meg. Nevezetesen az egyetem nevelőtestülete karokra, az egyes karokon belül pedig, részben közvetlenül, részben több tanszéket magasabb egységre foglaltó intézetek vagy tanszéki csoportok közbeiktatásával, tanszékekre tagozódik. Egy-egy tanszék kötelessége egy-egy szaktárgyat vagy annak valamely részlettárgyát, kivételes esetben több rokon szaktárgyat oktató egy vagy több egyetemi tanár, docens, adjunktus, tanársegéd, gyakornok és demonstrátor tartozik. A tanszékkel lazább kapcsolatban bár, de lényegében szintén a tanszékhez tartoznak a kérdéses szaktárgy, részlettárgy vagy több rokon szaktárgy oktatásába bevont megbízott előadók, valamint a tanárképzéssel foglalkozó karokon a metodikusok is. A tanszékhez kell számítanunk továbbá az oktató-nevelő munkától el nem választható tudományos kutatómunka végzésére a tanszékhez beosztott tudományos munkatársakat, a tanszéken dolgozó aspiránsokat, valamint a tanszék oktató-nevelő és tudományos kutatómunkáját a maguk kisegítő munkájával előmozdító tanszéki könyvtárosokat, rajzolókat, adminisztrátorokat, laboránsokat, takarítókat stb. A tanszéki közösségnek, mint általában az állami feladatokkal megbízott kollektíváknak vezetésére nézve az egyszemélyes felelős vezetés elve érvényes, e közösség egyszemélyes felelős vezetője a tanszékhez tartozó egyetemi tanárok, kivételes esetben docensek egyike, a tanszékvezető.

A tanszékvezető munkájának tartalmát a tanszék oktató-nevelő munkájának célja határozza meg. Az egyetemi oktató-nevelő munka célját általában, tehát vele együtt a tanszék oktató-nevelő munkájának célját is, a vonatkozó párhaterozatoknak megfelelően, a felsőoktatás reformjának irányelvei, valamint a felsőoktatás tananyagának és oktatási módszereinek korszerűsítésére vonatkozó általános alapelvek a kommunista szakemberképzésben jelölik meg.

Szakemberré az egyetemre felvett fiatalok elsősorban azon tanszékek *oktatómunkája* révén válnak, amelyek oktatásukban részt vesznek. Minthogy azonban a tanszék oktatómunkája csak akkor lehet eredményes, ha arra rátermett fiatalokra irányul, a tanszék oktatómunkájának nélkülözhetetlen előfeltétele, hogy már a *felvétel* során jó munkát végezzen a tanszék. Ezen nemcsak azt kell érteni, hogy a tanszék egy vagy több olyan munkatársa, akinek elég éles szeme van annak megítélésére, hogy a felvételre jelentkezők közül ki hogyan fogja megállni a helyét az egyetemen, továbbá, aki politikailag elég szilárd ahhoz, hogy a felvételek alkalmával a párt osztályszempontjait érvényesítse, a tanszékvezetőnek a megfelelő párt- és KISZ-szervekkel egyetértésben tett javaslatára, az illetékes állami szervek megbízásából részt vegyen a felvételi vizsgabizottságban és a különböző szintű felvételi bizottságokban, és ott szakmai és politikai szempontból egyaránt jó munkát végezzen. Ezt megelőzőleg az is fontos, hogy a tanszék oktatói a tanszékvezető útmutatásait követve részt vegyenek a beiskolázási előkészítő munkában. Különösen fontos a jó beiskolázást előkészítő és felvételi munka olyan szakokon, ahol részint bizonyos fokú különleges tehetség, vagy legalábbis — a szakmai tanulmányok nehézsége miatt — nagyfokú érdeklődés a szakterület problémái iránt előfeltétele annak, hogy a hallgató el tudja végezni az egyetemi tanulmányokat, másrészt, ahol már évek óta nem sikerült, vagy csak pótfelvételeken sikerült betölteni a felvételi keretszámokat. Viszont olyan szakokon, ahol évek óta olyan nagy a felvételre jelentkezők száma, hogy van mód a szakmai és politikai szempontból egyaránt legalkalmasabbak kiválasztására, a felvételi munka súlypontja e kiválogatásra esik, itt beiskolázást előkészítő munkára alig van szükség.

A tanszéki nevelő-kollektíva által oktatott szakokra felvett, arra alkalmas hallgatókra e kollektíva elsősorban előadásokon, tantermi gyakorlatokon, szemináriumokon, laboratóriumi gyakorlatokon, terepgyakorlatokon és vizsgákon keresztül gyakorolja a maga oktatóhatását. Annak, hogy ez a hatás valóban a választott hivatásra való felkészülést szolgálja, további fontos előfeltétele az oktatandó szakmai ismeretanyag gondos kiválasztása. A tanszéki kollektívának a tanszékvezető irányításával ellátandó fontos feladata jelenleg, hogy az Alapelvek értelmében végzett korszerűsítő munkában intenzíven részt vegyen, és az e munka kapcsán felismert szempontokat már e munka befejezése előtt is érvényesítse a rábízott oktató feladatok teljesítése során. A tanszékvezető feladata e tekintetben elsősorban a korszerűsítő munka egyes fázisaival foglalkozó tanszéki értekezletek előkészítésének irányítása, valamint maguknak az értekezleteknek vezetése, egyes e munka során adódó feladatok megoldására a tanszék arra leginkább rátermett tagjának kijelölése és intenzív támogatása.

Az *előadások* feladata a kiválasztott szakmai tananyag ismertetése, különös tekintettel a lényeges összefüggések és csomópontok megvilágítására, úgy azonban, hogy a teljes tananyag deduktív összefüggésében hézag ne maradjon. Különösen fontos ez utóbbi szempont az olyan szaktárgy esetén, amelynek minden része bizonyos előzményekre épül úgy, hogy azok ismerete nélkül a kérdéses rész meg sem érthető. Ilyen szaktárgy esetén rendszerint fontos az anyag ismertetésén kívül annak alapos megmagyarázása is. Erre feltétlenül kellő időt kell biztosítani az óraszámoknak az egyes szaktárgyak és egy-egy szaktárgyon belül az alaptárgyak, az alapvető és a speciális tárgyak közötti felosztása során, különben a túlterhelés megszüntetése csak látszólagos lesz, s az előadott tananyag meg nem emésztése a heti óraszámban nem mutatkozó, ún. „belső túlterhelést” hoz létre. Természetes, hogy a magyarázat mértékét a hallgatóság átlagos színvonalához kell alkalmazni, épp ezért a bevezető kollégiumokban lényegesen több időt kell fordítani rá, mint a felsőbbévesek részére tartott kollégiumokban, mégpedig annál többet, minél inkább eltér a tárgy megértéséhez szükséges gondolkodásmód attól, amihez a hallgatók a középiskolában hozzászoktak. Nagymértékben fokozza a magyarázat hatékonyságát, ha az egész előadás felépítésében is, de lehetőleg a kisebb anyagrészek tárgya-

lásában is követjük a lenini ismeretelméleti utat: az élő szemlélettől az absztrakt gondolkodásig és innen a gyakorlatig.

Az előadásokhoz csatlakozó *tantermi gyakorlatok* fő feladata az előadásokon tanultak elmélyítése és az azok alkalmazásához szükséges készségek kialakítása kisebb csoportokban. Ezek tehát a hallgatóság önállóságra való nevelésének legfőbb műhelyei, elsősorban kezdő fokon.

Magasabb fokon ezt a feladatot a *szemináriumok* veszik át, amelyek már nem feltétlenül csatlakoznak előadáshoz. Ezekben sor kerülhet a szemináriumvezető által előre kiadott kérdések feldolgozására, nem pusztán készségfejlesztő, hanem már egyéni találékonyságot is igénylő problémák megoldására a kijelölt szakirodalom kritikai feldolgozása, valamint esetleg önálló kutatómunka útján. Olyan szaktárgyaknál, amelyek keretében bizonyos készségek fejlesztése magasabb fokon is szükséges, egyes felsőéves tárgyakhoz is kell tantermi gyakorlatokat tartani. Sokasem szabad azonban a készségek fejlesztése során elfelejteni, hogy a legfontosabb készség minden élethivatás esetén az önálló gondolkodás készsége, másféle készségeket fejlesztő gyakorlásnak nem szabad tehát az önállóság rovására mennie.

A *laboratóriumi gyakorlatok* és *terepgyakorlatok* feladata szintén a tanul-tak gyakorlati alkalmazása a szaktárgy természetének megfelelően létrehozott, ill. a természetben adott körülmények között. Nagyon fontos, hogy itt is érvényesüljön az önállóságra nevelés szempontja. Fontos továbbá, hogy mindenféle gyakorlaton valóban azt gyakorolják a hallgatók, amire választott élethivatásuk során szükségük lesz.

A *vizsgák* (kollokviumok, szigorlatok, államvizsgák) fő feladata annak ellenőrzése, hogy milyen fokig sajátították el a hallgatók az előadásokon, a különböző gyakorlatokon és esetleg részben a szemináriumokon feldolgozott tananyagot. Mégis az oktatói ráhatás alkalmainak kell tekinteni a vizsgákat is. Ugyanis éppúgy, mint ahogy a gyakorlatokon és szemináriumokon is megtörténik, fentebb vázolt fő feladatuk ellátása mellett, az anyag elsajátításának ellenőrzésére, sőt a folyamatos tanulás ellenőrzésére is főként ezek alkalmak, a tapasztalat szerint a többi hallgató, de amennyiben a vizsgáláz ebben meg nem akadályozza, még maga a vizsgázó is, nagyon sokat tanul a vizsgákon. Épp ezért mindenképpen fenn kell tartani a vizsgák nyilvános jellegét.

Az említett fő oktatási formákat kiegészítik a *konzultációk*, amelyek különösen a tanulmányaik során nehézségekkel küzdő hallgatók, elsősorban az olyan munkás- és dolgozó parasztszármazású hallgatók megsegítésének fontos alkalmi, akik szüleiknek az osztálytársadalom által gyakorolt kulturális elnyomása utóhatásaként hátrányos helyzetben vannak. A kiváló hallgatókkal való egyéni foglalkozás legfőbb eszközei a *tudományos diákkörök*, valamint a *szakmai egyesületek*, ahol a kiváló hallgatók első önálló szárnypróbálgatásai: meghallgatásra és jóindulatú, segítő kritikára találnak. Itt említhetők az *üzemi és tanítási gyakorlatok*, *hospitálások*, *gyárlátogatások* és egyéb tanulmányi ki-rándulások, amelyek az oktatásban az elmélet és gyakorlat összekapcsolását, a leendő élethivatás során ellátandó feladatok közelebbi megismerését szolgálják.

Az egyetemre felvett fiatalokat azonban a tanszékeknek *nem akármilyen szakemberekké, hanem marxista—leninista világnézetű, kommunista szakemberekké* kell nevelniök. Ennélfogva a tanszék oktatómunkáját nem lehet elválasztani az *eszméi-politikai nevelőmunkától*. Ennek a nevelőmunkának természetesen ugyanazok a fő alkalmi, amelyeket eddig mint a szakmai oktatómunka alkalmait neveztünk meg: az előadások, a tantermi gyakorlatok, a szemináriumok, a laboratóriumi gyakorlatok, valamint a terepgyakorlatok. Ennélfogva ezeket kell olyan tartalommal megtölteni, hogy azok a hallgatók szakmai tudásának emelésén kívül marxista—leninista meggyőződésüket is szakadatlanul erősítsék.

A hallgatók számára természetesen elsősorban az egyetem *filozófiai, politikai gazdaságtani és tudományos szocializmus tanszékének* előadásai és sze-

mináriumiak hivatottak a marxista—leninista elmélet megfelelő alkotó része: köréből ismereteket nyújtani. Kétségtelen az is, hogy ezeknek az ismereteknek gyakorlati-politikai alkalmazására elsősorban a párt- és KISZ-szervezetek keretében végzett társadalmi munka kapcsán nyílik alkalmuk a hallgatóknak. Ne felejtsük azonban el, hogy *a marxista—leninista elmélet alkotó részeinek ismerete még nem meggyőződés*, és hogy a leendő kommunista szakembernek ezeket az ismereteket nemcsak a társadalmi-politikai munkája kapcsán, hanem az élet minden területén, főként pedig leendő élethivatásának gyakorlása kapcsán szakadatlanul alkalmaznia kell. Ennélfogva *a szaktanszékek nevelőmunkájának is ki kell vennie a maga részét abból, hogy a marxista—leninista világnézet hallgatóik meggyőződésévé válják, és hogy a marxizmus—leninizmus elméletét szakmájuk kérdéseire alkalmazni tudják*. Márcsak azért sem lehet ezt mellőzni, mert a marxista—leninista világnézet az idealista világnézetekkel ellentétben *tudományos világnézet*, ennélfogva igazán csak annak válik meggyőződésévé, aki tudományosan megalapozva ismeri meg, különösen pedig az őt legközelebből érintő szaktudományok oldaláról is megismeri annak tudományos alapjait.

A mód, ahogyan a szaktanszékek ezt elősegíthetik, természetesen szakonként változik. Más e tekintetben a helyzet a társadalomtudományi tárgyak esetén, ahol a szakmai tananyag szinte minden része közvetlen, szoros kapcsolatban van a marxista—leninista elmélettel, és ismét más a természettudományi tárgyak esetében, ahol akadnak olyan anyagrészek, amelyeket nehéz a marxizmus—leninizmussal erőltettség nélkül közvetlen kapcsolatba hozni. Lényeges azonban az, hogy minden szaktárgy előadásaiban mindig helyesen alkalmazzuk a marxizmus—leninizmus ismeretelméletét, s hogy *materialista meggyőződés és dialektikus módszer hassa át előadásunkat*. Leginkább az egyes előadások bevezetésében, valamint egy-egy döntő következtetés levonása kapcsán nyílik alkalom a dialektika törvényeinek tudatos alkalmazására, a szaktárgy történetére vonatkozó ismereteket nyújtó előadásokon pedig sokszor rá tudunk mutatni a szaktárgy fejlődésének rugóira, az ellentétek egységére és harcára ebben a fejlődésben, a fejlődés ugrásszerű fázisaira, továbbá a termelőerők és termelési viszonyok hatására a szaktárgy fejlődésében. Ismertetjük természetesen a szaktárgy körébe tartozó helytálló tudományos ismereteket függetlenül attól, hogy milyen politikai rendszer áll vagy állt fenn annak a tudósnak a hazájában, akinek a kérdéses ismereteket köszönheti a tudomány, de eközben ne feledkezzünk meg a hazai és a szovjet tudomány eredményeinek kiemeléséről sem. Sokáig megoldatlanul maradt, ma már megoldott tudományos problémák ismertetése kapcsán igyekezzünk tanítványainkban a tudományos kutatás eredményességéről, a világ megismerhetőségéről való meggyőződést erősíteni, ugyanakkor mutassunk rá azokra a még meg nem oldott problémákra is, amelyek megoldása a tudomány további fejlődésére vár.

A tantermi gyakorlatokon és szemináriumokon, ahol egyébként is a szaktárgy problémái megoldásának metodikáját tanítjuk meg a hallgatóknak, még több alkalom nyílik a materialista gondolkodás és a dialektikus módszer alkalmazásának tudatosítására, s itt ez már majdnem mindig erőltettség nélkül lehetséges.

A vizsga már kevésbé használható fel ilyen nevelési célok érdekében, hiszen ott nem a nevelő, hanem a vizsgáló a főszereplő. Kitérő alkalmat nyújtanak azonban a konzultációk és az egyéni foglalkozás egyéb formái a hallgatók eszméleti-politikai nevelésére, többek között olyan, a hallgatókat nyugtalanító kérdések megbeszélésére, amelyek a szakmai anyaggal kevésbé függnek össze, tehát a többi oktatási formák során fel sem vetődnek. Ilyenkor pl. a természettudományi tárgyakat oktató tanszékek is segíthetnek hallgatóiknak a burzsoánacionalista vagy kozmopolita, vallásos vagy antiszemita, revizionista vagy szektás, vagy más helytelen nézeteiktől való megszabadulásban. *Fontos évégett, hogy megfelelő viszonyt alakítsunk ki hallgatóinkkal úgy, hogy bízzanak bennünk, bízzanak őszinteségünkben és jószándékunkban, hogy ők is őszintén fel*

merjék tární előttünk kételyeiket, de éppoly fontos, hogy mi is bízzunk hallgatóinkban, hogy valóban tisztá meggyőződésből adjunk kérdéseikre választ, és hogy válaszuk valóban a kérdés marxista—leninista megoldásához segítse őket. A tanulmányi kirándulások ismét kitűnő alkalmat adnak a hallgatóinkkal való elbeszélgetésre nemcsak szakmai, hanem politikai kérdésekről is. Ilyen beszélgetésekre fel kell használnunk olyan alkalmakat is, amelyek már nincsenek kapcsolatban a szaktárgyi oktatással, így pl. a hallgatók meglátogatását a kollégiumokban, vagy a KISZ-rendezvényein való részvételt is.

Ahhoz, hogy az oktató-nevelő munka ezen alkalmait eredményesen fel tudjuk használni, az alapos szakmai felkészültségen kívül jó pedagógiai érzékre és szilárd marxista—leninista meggyőződésre van szükség. A tanszékvezető kell hogy tudja, melyik munkatársa milyen oktató-nevelő feladat ellátására alkalmas leginkább. Ennek tudatában jelölje ki őket az egyes oktató-nevelő feladatokra az előadások tartásától, gyakorlatok vezetésétől egészen a tanulmányi kirándulások vezetéséig és a kollégiumok látogatásáig. Az előadásokat rendszerint a tanszékvezető, vagy a tanszékhez tartozó egyetemi tanárok és docensek tartják, de helyes, ha időnként a fiatalabb munkatársak is részt vesznek ebben a munkában, főleg egy-egy, tudományos kutatásuk körébe vágó speciális előadás tartásával. Ahol a tanszéki oktató munkatársak száma nincs arányban a tanszék oktatási feladataival, bizony előfordul, hogy fiatalabb munkatársaknak, adjunktusoknak és tanársegédeknek is részt kell venniük főkéllégiumok tartásában, ilyenkor a tanszékvezetőnek fokozott mértékű támogatást kell adnia ezeknek a fiatal munkatársaknak ehhez a munkához, vagy fejlettebb munkatársakat kell megbízni azzal, hogy kísérje figyelemmel a fiatal munkatárs oktató-nevelő munkáját, és adja meg hozzá a szükséges segítséget. Az órarend összeállításakor ügyelni kell arra, hogy ezt ütközés ne akadályozza, valamint arra is, hogy az előadásokhoz csatlakozó tantermi gyakorlatok vezetői rendszeresen be tudjanak járni a megfelelő előadásra, mert nélkül nem lehetséges a gyakorlatok jó vezetése.

Tantermi gyakorlatok, laboratóriumi gyakorlatok vezetése rendszerint fiatal munkatársak feladata. Helyes, ha a gyakorlatvezetők kijelölése alkalmával a tanszékvezető figyelembe veszi e munkatársak tudományos érdeklődését, tudományos munkájának irányát is, azonban az is helyes, ha látóköriük bővítése érdekében időnként más irányú gyakorlatok vezetésével is megbízza őket. Szeminárium vezetésével már célszerű fejlettebb munkatársat megbízni, vagy magának a tanszékvezetőnek kell azt vezetnie, hiszen itt már a hallgatóknak önálló tudományos munkára való nevelése is a feladatok közé tartozik. Még inkább ez a helyzet a tudományos diákköröknek adott tanszéki támogatással kapcsolatban.

Jó oktató-nevelő munka azonban egyetemi fokon lehetetlen intenzív tudományos munka nélkül. Ezért a tudományos munka is a tanszék lényeges feladatai közé tartozik, annak szervezése és irányítása a tanszékvezető egyik legfontosabb teendője. Evégett a tanszékvezetőnek szaktudománya lelkes, tapasztalt kutatójának kell lennie, aki a maga példájával lelkesíti munkatársait a tudományos problémák fáradhatatlan megoldására. Minthogy ő szab irányt a tanszék kutatómunkájának, neki kell gondoskodnia arról, hogy a tanszék kutatómunkája kapcsolatban legyen országos távlati tudományos kutatási területeink legfontosabb feladataival, főként szocialista fejlődésünk által felvetett legfontosabb gyakorlati feladatokkal, s azok megoldását segítse elő. Irányítsa munkatársai figyelmét a legfontosabb ilyen problémákra, de engedje, hogy rá maguk válasszák ki a megoldásra váró témák közül azokat, amelyek leginkább megfelelnek érdeklődésüknek. Ha megakadnak tudományos munkájukban, segítse őket, egyébként azonban ne akadályozza őket önállóságukban. Tanítsa meg őket a tudományos kutatás marxista—leninista módszereire. Segítse őket kellő színvonalat elért tudományos munkáik közzétételében, ugyanakkor kívánja meg tőlük, hogy világos stílussal, formailag is igényesen írják meg dolgozataikat. A tanszéki kutatómunka segítésének és ellenőrzésének szo-

kásos formái: tanszéki munkaértekezletek, magasfokú szemináriumok, egyes munkatársak beszámolója tudományos munkájuk eredményéről, esetleg szakmai egyesület keretében, kiegészítő formái a szakirodalom referálásával foglalkozó értekezletek.

A tanszék oktató-nevelő és tudományos kutatómunkája eredményességének elősegítése végett tartson a tanszékvezető élénk kapcsolatot a rokon szaktudományokat oktató tanszékekkel, a filozófiai, politikai gazdaságtani és tudományos szocializmus tanszékekkel, a kari párt- és KISZ-szervezetekkel, ipari üzemekkel, termelőszövetkezetekkel és állami gazdaságokkal, a tanárképzéssel is foglalkozó tanszék esetén pedig a pedagógiai tanszékekkel és a gyakorló iskolákkal is. Ily módon biztosítani lehet egyrészt az egységes nevelői ráhatást a tanszék hallgatóira, másrészt a tudományos kutatómunka kapcsolatát a rokon tudományok terén folyó hasonló munkával, a termeléssel, valamint azt, hogy a kutatómunka során felvetődő ideológiai kérdések helyes választ kapjanak.

A fentiekből világos, hogy a tanszék oktató-nevelő és tudományos kutatófeladatai nagyon magas szakmai, pedagógiai és politikai igényeket támasztanak a tanszéki munkatársakkal szemben. Avégett, hogy a tanszékvezető szert tegyen e magas követelményeket kielégítő munkatársakra, *rendszeres és tervszerű kádermunkát* kell végeznie. Ez a kádermunka mindenekelőtt azt kívánja, hogy a tanszékvezető mérje fel: milyen oktatási feladatok hárulnak (új képzési formák bevezetése, a hallgatók számának növekedése stb. folytán) a közeljövőben a tanszékre, s hogy azokat a tanszék jelenlegi nevelőgárdája el tudja-e látni, ill. az azokra való felkészülés érdekében milyen irányban kell fejlődnie a tanszék munkatársainak. Ugyancsak mérje fel, hogy a tanszék mely munkatársai fognak előreláthatóan magasabb beosztás folytán, vagy a bírálat ellenére sem kijavított megrögzött hibák miatt a tanszéktől a közeljövőben megválni. Így ismernie kell mindig a tanszék várható káderszükségletét, és gondolkodnia kell annak kielégítése módjáról. Evégett elsősorban a szakma hazai és külföldi aspiránsai, a tanszék kiváló felsőéves vagy már végzett, politikai szempontból is rátermett hallgatói, valamint más, a megfelelő szakmában a tanszék keretén kívül dolgozó szakemberek jönnek tekintetbe. A tanszékvezetőnek ezeket, mint a tanszék kádertartalékait, állandóan számon kell tartania és velük az összeköttetést ápolnia kell. Helyes, ha a tanszékvezető evégett figyelemmel kíséri tehetséges végzett hallgatóinak tudományos fejlődését, ehhez támogatást ad. Ennek elősegítésére kapcsolatot kell tartania a leendő káderek hivatali főnökével is. Ennek során bizony a tapasztalat szerint sokszor találkozik meg nem értéssel, irigységgel, a tehetséges volt hallgató tudományos munkájának akadályozásával. Ezeket a nehézségeket igyekeznie kell elhárítani. Ismernie kell a tanszék kádertartalékainak családi és lakáshelyzetét is, tudnia kell, hogy szükség esetén milyen áthelyezési, vagy lakásproblémát kell megoldani, avégett, hogy a kiszemelt káder a tanszékhez kerülhessen.

De hozzátartozik a tanszékvezető kádermunkájához a tanszéknél dolgozó munkatársak szakmai, politikai és pedagógiai, egész emberi fejlődésének figyelemmel kísérése és elősegítése is. Igyekezzék valamennyi munkatársát bekapcsolni a tanszék tudományos munkájába. Ennek előkészítésére adjon a fiatalabb munkatársaknak útmutatást továbbképzésükhöz, a szakirodalom kijelölt részei feldolgozásához a határidő reális megjelölésével, és ellenőrizze azok teljesítését. Biztassa őket az egyetemi doktori cím, majd a kandidátusi és doktori tudományos fokozat megszerzésére. Evégett fel kell használni a rövidített és önálló aspirantúra intézményét. Ha fejlődésükhöz szükséges, javasolja egyes munkatársai ideiglenes áthelyezését más hasonló munkahelyre, ahol megfelelő támogatást kaphatnak szükséges tudományos fejlődésükhöz, vagy termelőüzembe, hogy tapasztalatokat szerezzenek tudományos munkájuknak a népgazdaság számára fontos feladatok megoldása irányába való fejlesztéséhez. A munkatársak pedagógiai fejlődésének elősegítése érdekében a tanári képesítéssel rendelkező munkatársak esetén tekintetbe jöhet középiskolához való ideiglenes áthelyezésük is. Ideológiai, politikai fejlődésük érdekében fel kell hasz-

nálni a tanszéki szakmai ideológiai vitáktól az állami ideológiai oktatáson át a marxizmus—leninizmus esti egyeteméig minden alkalmat. *Törekedjék a tanszékvezető e téren is tervszerűsége.* Kísérje figyelemmel a tanszékvezető munkatársai társadalmi munkáját is, adjon véleményét a párt-, KISZ- és egyéb tömegszervezeteknek, hogy munkatársainak milyen társadalmi munkával való megbízása segitené elő legjobban azok politikai fejlődését, ugyanakkor nekik is tanácsolja ilyen társadalmi munka vállalását. Igyekezzék a tanszékvezető azt is elérni, hogy munkatársai érdeklődjenek az egész emberi kultúra iránt, hogy *művelt emberré fejlődjenek*, és hogy marxista—leninista meggyőződésük e világnézet széles tudományos alapján nyugodjék.

Sok szó esik a természettudományos szakmájú egyetemi dolgozók „szakbarbársága” ellen. Ez magában véve természetesen helyes. Elfelejtjük azonban, hogy a „szakbarbárság” egy bizonyos formája fenyegeti a társadalomtudományokkal foglalkozókat is, ha ez ellen idejében nem lépünk fel. Sőt, e tekintetben talán nagyobb a veszély a társadalomtudományokkal foglalkozók, mint a természettudományokkal foglalkozók esetén. Mert hiszen az utóbbiak közül alig akad olyan, aki legalább időnként el ne olvassa egy-egy szépirodalmi művet. Ezzel szemben a társadalomtudományokkal foglalkozó egyetemi dolgozók zöme természetesen tekinti, hogy nem érdekli a természettudományok és a technika újabb eredményei, sőt, azt is elfelejtette, amit e téren a középiskolában tanult. Ezek nem gondolják át azt, hogy ebből az is következik: akinek tudatából kiesett a középiskolai tananyag egyik fele, azt nem lehet többé általánosan művelt embernek, hanem legfeljebb csak félműveltnek tekinteni.

De más szempontból is veszélyes az érdektelenség a természettudományok és a technika haladása iránt. A dialektikus materializmus filozófiája tudományos filozófia. A tudományok egészének, tehát a természettudományoknak és a társadalomtudományoknak eredményeire épült és épül szüntelen. Ennek a tudományos alapnak egy része, mégpedig nem is lényegtelen része esik el annak számára, aki nem látja, hogyan támasztja alá a természettudományok újabb fejlődése is ezt a filozófiát. Vajon mit jelent a világ anyagsága annak tudatában, akit nem érdekelnek az anyag napjainkban felfedezett tulajdonságai? A dialektikus materializmus nem abban különbözik a vallástól, hogy isten helyébe egy matéria nevű bálványt helyettesít, hanem hogy az anyagról és annak különböző mozgásformáiról a tudományok által bizonyos, a *társadalminál egyszerűbb mozgásformák esetén a természettudományok által megállapított, az objektív valóságot tudományos pontossággal tükröző tételekre alapítja meggyőződését!* Nem igazi dialektikus materializmus, hanem annál alacsonyabbrendű, idealista világnézet az olyan, amely a dialektikus materializmus tételeit nem tudományos tények alapján, hanem ugyanúgy fogadja el, mint régebben az idealista világnézet valamely formáját. Tudjuk, Marx, Engels, Lenin éveket töltöttek matematikai és természettudományi tanulmányokkal. Vajon igazán marxista—leninista-e az, aki még annyira sem tekinti ebben példaképének őket, hogy időnként elolvasson egy népszerű természettudományi cikket, vagy meghallgasson egy népművelési szintű természettudományi előadást? Vajon beszélhet-e meggyőzően a Szovjetunió műszaki fölényéről az, akit még csak nem is érdekel, hogyan indították útjára az első emberi űrhajóst szállító szputnyik-űrhajót?

A „szakbarbárság” e „filosz”-formája szegedi viszonylatban különösen feltűnő. Ismeretes, hogy kb. három éve megindult itt az egyetemi hatóságok helyes kezdeményezésére egy egyetemi szintű tudományos népművelési munka, Collegium Artium (később Collegium Aestheticum) és Collegium Polytechnicum néven. Elsősorban a hallgatóság számára, de tanszéki oktatók is részt vettek rajta. Az előbbin ma is részt vesznek szép számmal a Természettudományi Kar oktatói közül is. Az utóbbi érdeklődés hiányában elhalt. Természetesen helyes, hogy a részvétel a Collegiumokon önkéntes. De az a körülmény, hogy a munka természettudományi-műszaki része elhalhatott, szomorú tünete annak, hogy a „filosz-szakbarbárság” nemcsak a társadalomtudomá-

nyokkal foglalkozó fiatal tanszéki oktatók körében dűl, hanem hallgatóikra is ráragadt. Ugyanerről tanúskodik az is, hogy a Társadalom- és Természettudományos Ismeretterjesztő Társulatból fejlődött TIT szegedi programjában ma már alig-alig szerepel természettudományos ismeretterjesztő előadás.

Mindebből láthatjuk: a tanszékvezetők munka sokrétű. Nem is tudja jól ellátni a tanszékvezető megfelelő segítség nélkül. Segítségére kell, hogy legyenek munkatársai, egyenként és testületileg, mint a *tanszéki értekezletek* tagjai. Ahol rendszeresen megtartják a tanszéki értekezleteket, ott sokkal könnyebb a tanszékvezető munkája, mint ahol csak formális tanszéki értekezleteket tartanak. De a tanszéki kollektíva legjobb munkája mellett is sok időt vesz igénybe a tanszékvezető munkája. Már csak ezért sem végezhetnek igazán jó munkát az utazó tanszékvezetők.

Ezzel kapcsolatban szóvá kell tennem egy kérdést. Valahányszor új feladat adódik, ezt arra a tanszékvezetőre szokták bízni, aki eddig is a legtöbb feladatot oldotta meg, holott természetesen azt kellene nézni, melyik tanszékvezetőnek van a legkevesebb munkája, és arra kellene bízni az újabb feladatot, márcsak az illető tanszékvezető fejlődésének érdekében is. A jó tanszékvezető is így jár el fejlődésük érdekében a maga munkatársaival. Vagy pedig állapítsunk meg egy normát. Minden tanszékvezető legyen tagja egy minisztériumi szakbizottságnak, egy előkészítő, ill. koordináló bizottságnak az Országos Távlati Tudományos Kutatási Terv keretében, ha akadémiai tag, egy akadémiai bizottságnak, vagy kutatóintézeti tudományos tanácsnak, ezenkívül, ha párttag, a párt keretében, különben valamelyik tömegszervezet vagy szakmai egyesület keretében végezzen egy társadalmi munkát.

Abból indultam ki, hogy a tanszékvezető a tanszék egyszemélyes felelős vezetője. Kinek felelős? Persze felelős az egyetemi hatóságoknak, a minisztériumnak is. De helytelen volna azt gondolni, hogy csak ezeknek felelős. A tanszékvezetőnek nem elég csak a felettes hatóságok intézkedéseit végrehajtania. Erre figyelmeztet bennünket sok múltbeli tapasztalat, amikor a tanszékvezetők „lojálisan” elmulasztottak jelezni felettes hatóságaiknak olyan aggasztó jelenségeket, amelyeket ők már akkor láttak, amikor még lehetett volna rajtuk segíteni. A *tanszékvezető* — éppúgy, mint felettesei — *elsősorban szocializmust építő népünknek felelős!* Felelős azért, hogy munkáját úgy végezze, hogy azzal lehető legjobban elősegítse szocialista fejlődésünket. Ennek érdekében vállaljon népszerűtlen feladatot is, így pl. annak jelzését is, ha úgy látja: az a veszély fenyeget, hogy a felettes hatóságok valamely egyébként helyes cél túlhajtásával hazánk szocialista fejlődését majd évek múlva gátló következményeket idéznek elő. Ehhez persze az kell, hogy a *tanszékvezető maga is igazi, meggyőződéses kommunista tudós, vagy legalább is a szocializmus építésének lelkes híve legyen.*

Dr. Kovács István
egyetemi tanár hozzászólása:

Anélkül, hogy egészében háttérbe kívánnám szorítani a tanszékvezetői munkának az egész egyetemi oktatásban általános, tehát az egyes karok jellegétől független vonásait, főleg a kérdés néhány olyan vonatkozását emelem ki, amelyek a jogi karok speciális igényeit mutatják.

1. A referátum alapján is vizsgálándó kérdés: van-e határvonal a tanszék és a tanszékvezető munkája között? Több vonatkozásban is támogatható a referátumnak az a felfogása, amely a tanszékvezető munkájának tartalmi vonatkozásait kiszélesíti a tanszék tevékenységének egészére. Indokolhatja ezt például számos, ún. kis tanszék, kétségtelen továbbá, hogy a tanszéken belüli munkamegosztásban a tanszék feladatainak egésze határozza meg a tanszékvezető feladatait is.

E munkamegosztás keretei között a tanszékvezetők munkájában a konkrét oktató-nevelő és tudományos munka mellett szükségképpen előtérbe kerülnek az irányítás, a vezetés elemei, annak egész terjedelmében (tehát a felada-